

Kommentarer til artikkel om «Bystigen i Nannestad»

Av Ståle Pinslie og Erik Andrew

Vi har med stor interesse lest Brynjulf Præsthus sin artikkel om «Bystigen i Nannestad» i Skytilen nr. 3/4-2022. Vi har noen utdypende kommentarer hva gjelder denne ferdselsåren på Romeriksåsen innenfor Nittedal kommune og mulige traseer videre inn mot Oslo. Bystigen (i betydningen stien til byen) er førøvrig et begrep som vi finner igjen flere steder i Norden.

Halvparten av Bystigen mellom Røtterudmoen og Glittre ligger i Nittedal kommune. Præsthus nevner at denne del av marka gjerne ble omtalt som Bymarka. Vi er mest kjent med navnet Kirkebymarka, som er en samlebetegnelse på den gamle utmarka til Kirkebygårdene i Hakadal. Hakadal har fra gammelt av vært et eget sogn, og er den nordlige delen av Nittedal kommune. Og Kirkebymarka strekker seg helt nordøst til Raudalslona.

Gamle ferdselsårer som gang- og rideveien Bystigen hadde nok sin storhetstid som handelsvei til Oslo før 1800-tallet, da veinettet (kjerreveiene) gradvis ble utbygd. Men som lokal sti mellom Nannestad og Nittedal hadde den, som Præsthus nevner, betydning langt ut på 1900-tallet.

At det har vært lokal handelsvirksomhet på Bystigen, kan stedet Store Torget tyde på. Store Torget ligger der den blåmerkete stien fra Glittedumpa flater ut øst for Tøyenhøgda, i nærheten av den tidligere husmannsplassen Høgda. Fortsetter en ca. 300 meter videre nordover mot Nannestad, kommer vi i dag til et stidele som kalles Lille Torget (4). Disse navnene er spesielt interessante sett i lys av alle bestemmelsene om at handelsvarer bare skulle omsettes i kjøpstadene (byene) og som Præsthus utførlig omtaler i artikkelen.

Til sammenligning kan nevnes den mer kjente opplagsplassen Torget på toppen av den gamle ferdselsveien opp Nordkleiva til Lommedalen og Oslo, som Ringeriksbøndene brukte over Krokskogen. Den eldste kjente rideveien fra Hakadal gikk fra Burås bak Varingskollen forbi Movann og ned i Maridalen (vist på kart i 1818 og 1825). Straks sør for Vaggesteingårdene passerer veien Torget som trolig hadde samme funksjon som opplagsplass.

Præsthus nevner også flere ferdselsårer inn mot Oslo fra Nittedal i forlengelsen av Bystigen. Vei/stisystemet gjennom dalbunnen i Nittedal gikk fra gammelt av på østsiden av Nitelva (Gamleveien) fra Smålenene gjennom Skedsmo og videre gjennom Valdres og over fjellet.

I middelalderen eller før ville det vært naturlig at veifarende fra Nannestad, når de kom ned i dalen, fulgte denne ferdselsåren sørover. Birger Kirkeby (5) henviser til en bru ved Rotnes i 1643, som skulle være den første brua vi hører om ble bygd over elva i Nittedal.

Den første Haug bru over Nitelva på Rotnes (dagens Rotnesbrua) ble antakelig bygget midt på 1680-tallet. Men Nitelva kunne i gamle dager også bli krysset via vadesteder eller bruk av båt/flåte.

Vi har mindre tro på at den bratte og vanskelige Ånebydalen ble mye brukt, selv om det er den korteste veien i luftlinje både til Ørfiske og til Burås i Lillomarka med tilgang til Gamle Hadelandsvei til Oslo og til Maridalen. Mye er forandret i dette landskapet, men det kunne være artig å lete etter mulige spor.

Rideveier. Birger Kirkeby nevner i en oversikt over rideveier fra 1818 en «ridevei over fjeldene til Maridalen» fra Mo (5), et gammelt gjestgiversted i rotnesområdet. Vi har mer tro på at trafikken fra Bystigen fulgte denne veien, som må ha kommet inn på stien fra Bjertnes, som førte forbi Burås i Lillomarka til Dragonkvarteret Sander ved Maridalsvannet. Den er vist på kart fra 1806 for det «Nordenfieldske Infanterie Regiments Aggerske Compagnie District».

Fra Mo gikk også en vei mer i retning Oslo som kom inn på Gamle Hadelandsvei sør for Lilloseetra. Den var ca. 3 km kortere enn kjerreveien Gamle Bergensvei over Skytta inn til Oslo. En annen gren gikk forbi Sørskogen til Grorud vist på et fransk kart fra 1822 (1-3).

Om Bjertnes skriver Birger Kirkeby at navnet tyder på at det har vært en gammel handelsplass der med ferdseil opp til Ørfiske og Maridalen. Ørfiske var en omvei om du skulle til Oslo eller Maridalen – men det var et sted der også Gamle Hadelandsvei og den gamle rideveien forbi Burås i Hakadal passerte. Sjørenden av Ørfiske har dermed vært et unikt sted for utveksling av varer der tre kløvveier møttes, fra øvre Romerike, Hadeland, Hakadal og Nittedal med forbindelse til Maridalen og inn til Oslo. Disse og andre historiske ferdseilveier er beskrevet av Pinslie (1-3).

Kongsvangskog. Præsthus nevner også i sin artikkel plassen Kongsvangskog i Hakadal, som lå langs Gamle Hadelandsvei. Han sier at «Kongsnavnet har den nok fått fordi den fra gammelt av var krongods». Vi er i tvil om det er slik at navnet kommer av at det har vært krongods. Ødegården Kongsvang ble ryddet i kristen middelalder og lå nede på elvesletten ved Hakedalselva. Plassen Kongsvangskog ligger oppe i lia ovenfor. Før reformasjonen eide kronen bare en part i en gard i dalen. Etter reformasjonen var nesten 2/3-deler av jorda krongods, men ingen av disse gardene fikk knyttet 'Kong...' til navnet. Dette taler mot at navnet har sammenheng med at Kongsvang var krongods. Tradisjonen sier at navnet kommer av at kongene overnattet på Kongsvang.

Dokumentere gamle ferdseilårer. Som Præsthus er vi opptatt av at gamle ferdseilårer dokumenteres og at de viktigste historiske traseene merkes og bevares i terrenget. Kulturminneloven er klar på at hvis det bare er mistanke om et kulturminne, skal evt. arbeid som kan føre til ødeleggelse stoppes.

Problemet med å få til et vern av historiske veier er å kunne påvise at de er eldre enn 1537. Men gamle ferdseilårer bør primært meldes inn til Kartverket slik at de kan tegnes inn på norgeskart.no som kulturminner. Dette vil også være den beste måten å hindre at traseene ødelegges i forbindelse med skogsdrift og anlegg.

I samarbeid med Riksantikvaren og Kartverket arbeides det nå med å få merket Gamle Hadelandsveien og Bygata fra Hadeland til Maridalen på kart fra Kartverket. Sistnevnte er nå registrert på norgeskart.no og på Askeladden, Riksantikvarens liste over vernede objekter.

Referanser

1. Pinslie, Ståle. Historiske ferselsveier fra Oslo gjennom Nordmarka til Hakadal og Hadeland. Årsskrift 2017 Maridalens Venner.
2. Pinslie, Ståle. En diskusjon om Gamle Hadelandsvei og Bygata. Maridalens Venner 2021.
3. Pinslie, Ståle. En diskusjon om Gamle Hadelandsvei. Etterskrift juni 2021. Maridalens Venner.
4. Andrew, Erik og Tveøy, Kari. Markaleksikon for Nittedal. Turkameratene Nittedal Turlag, Nittedal 2017.
5. Kirkeby, Birger. Epoker av Nittedals Historie III. 1600-tallet. Både vekst og nød. Kolofon 2005.